

To nye danske vandtæger (Heteroptera, Nepomorpha)

Jakob Damgaard & Viggo Mahler

Damgaard, J. & V. Mahler: Two new Danish waterbugs (Heteroptera, Nepomorpha).

Ent. Meddr 63: 101-105. Copenhagen, Denmark, 1995. ISSN 0013-8851.

Notonecta marmorea Fabr. ssp. *viridis* Delc. (Heteroptera, Notonectidae) and *Sigara iactans* Jansson (Heteroptera, Corixidae) are recorded from Denmark for the first time. The paper deals with notes on their recognition and distribution. The waterboatman *S. iactans* was expected to live in Denmark and is found to be widespread but rare. Only one specimen of the backswimmer *N.m.viridis* has so far been found and further investigations must determine how widespread this species is and whether it breeds in Denmark.

Jakob Damgaard, Zoologisk Museum, Universitetsparken 15, 2100 København Ø.
Viggo Mahler, Bio/consult as, Johs. Ewalds Vej 42-44, 8230 Åbyhøj.

Vandtægerne (Heteroptera: Nepomorpha + Gerromorpha) er den i faunistisk henseende bedst kendte tægeggruppe i Danmark. Dette skyldes primært afdøde viceskoledirektør K. O. Leth (1943, 1945, 1948), som gennem indsamling og bearbejdelse af et omfattende og efterhånden landsdækkende materiale tilvejebragte et solidt grundlag for vores viden om de danske vandtæggers udbredelse. Senere har afdøde konsulent E. W. Kaiser (1963, 1964, 1965, 1966a, 1966b); Andersen & Kaiser (1964) samt Jakobsen (1968) fulgt dette arbejde op. Den sidste fortegnelse over Danmarks tæger (Andersen & Gaun, 1974) opregner 57 arter af danske vandtæger.

Med udgangspunkt i Leths landsdækkende undersøgelse (1943) har Zoologisk Museum, København, startet et projekt med det formål at kortlægge den danske fauna. Det er bl.a. hensigten at undersøge, hvilke arter der er forsvundet eller kommet til på de forskellige lokaliteter. Ambitionen er at kortlægge tægernes udbredelse i UTM-net (20×20 km) samt at ajourføre den danske bestemmelsesnøgle af Jensen-Haarup (1912)

fra serien »Danmarks Fauna«. Arbejdet er et led i den første forfatters specialeprojekt (vejleder Nils Møller Andersen).

Hvis der blandt læserne findes personer, som kunne tænke sig at bidrage med materiale eller oplysninger om Danmarks vandtæger, f.eks. om særligt interessante områder eller arter, er de meget velkomne til at kontakte Jakob Damgaard på ovenstående adresse.

En spændende start på projektet er, at der i 1994 er dukket to nye vandtæger op for Danmark (og Norden).

Følgende forkortelser er brugt i de følgende afsnit:

SJ = Sønderjylland; EJ = Østjylland
NWJ = Nordvestjylland; NEJ = Nordøstjylland; F = Fyn; SZ = Sydsjælland; NEZ = Nordøstsjælland; ZMUC = Zoologisk Museum, København; NM = Naturhistorisk Museum, Århus.

Notonecta marmorea Fabr. ssp. *viridis* Delc.

SJ: 1 ♀, Gråsten, Store Dam, UTM-20

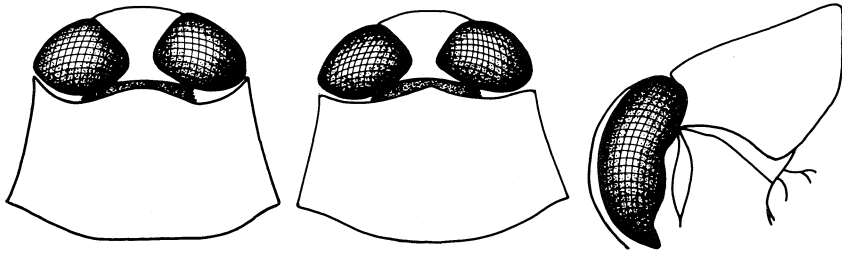

Fig. 1. Hoved og pronotum af *Notonecta marmorata viridis* (tv. og th.) og *N. glauca* (i midten). Bemærk, at pronotums forhjørner hos *N. m. viridis* er trukket ud i en spids, der når et stykke op på siden af øjet.

NF28, 9.viii.1994, Per Nissen Grøn leg., V. Mahler det., coll. ZMUC.

N.m. viridis er hovedsagelig mediterræn i sin udbredelse og findes på Balkan, i Mellemøsten, og i Nordafrika, men er desuden udbredt i Frankrig, Holland, Tyskland og England (Stichel, 1955; Savage, 1989), hvor den især findes i brakvand med en salinitet indtil 10,5‰. Arten er også kendt fra rent ferskvand (Southwood & Leston, 1959). Da K. O. Leth foretog sine undersøgelser over Danmarks vandtæger, tog han mange prøver i søerne omkring Gråsten Slot, men fandt ingen eksemplarer af denne art. Det er derfor muligt, at det fundne eksemplar er fløjet hertil sydfra under hedeølgen forinden. På den anden side er Sønderjyllands vandtægefauna ret dårligt kendt, så nærmere undersøgelser må vise, om arten blot er en tilfældig gæst eller om den yngler i landet. I sidstnævnte tilfælde kunne det være interessant at se, om artens biotopvalg er de samme her i landet som i udlandet. Når man tænker på, at artens nærmeste levested er det vestlige Tyskland, er det under alle omstændigheder interessant, at det første fund foreligger fra Jyllands østkyst. Store Dam er en lavvandet ferskvandssø med klart vand og veludviklet undervandsvegetation, og i ketcherprøven med *N. m. viridis* fandtes 20 *N. glauca* samt forskellige corixider, heriblandt 5 *Corixa punctata*.

Sigara (Subsigara) iactans Jansson

SJ: 2♂♂, Als, Nordborg Sø, nordbred, UTM-20 NG40, 23.viii.1975, Brix (NM); **EJ:** 1♂, Gudenå, Gl. Brestenbro, UTM-20 NG48, 31.viii.1974, VKI leg., coll. NM; 1♂, Århus, Moesgård Skovmølle, dam, UTM-20 NH60, 7.ix.1972, H. H. M. leg., coll. NM; **NWJ:** 1♂, Thy/Vejlerne, Lund Fjord nordbred, UTM-20 NJ02, 3.ix.1984, René Jensen leg., coll. NM; **F:** 3♂♂, V. Hæsinge, dam på mark, UTM-20 NG60, 25.x.1994, Jakob Damgaard leg., coll. ZMUC; **SZ:** 1♂, Suså ved Stokbjerg Bro, UTM-20 PG62, 26.viii.1980, Frank Jensen leg., coll. NM; **NEZ:** 1♂, Kollerød, sø ved Hvidebjerggård, UTM-20 UB28, 25.ix.1994, Jakob Damgaard leg., coll. ZMUC; 2♂♂, Kollerød, Kollerød Å ved Kollerød Bro, UTM-20 UB28, 25.ix.1994, Jakob Damgaard leg., coll. ZMUC; 1♂ Gørlose Å ved Pumpestationen, UTM-20 UB28, 8.x.1980, Frank Jensen leg., coll. NM; alle eks. J. Damgaard det.

S. iactans er først blevet udskilt fra den meget almindelige *S. falleni* (Fieber) i 1983 (Jansson, 1983) og da den findes i Tyskland og Polen lige syd for os, forudså Jansson (in litt.), at den også fandtes i Danmark, og dette er nu blevet bekræftet. E. W. Kaiser var dog klar over, at visse af »*falleni*«-hannerne havde forfødder (palae) som var bredere end normalt, så efter først at have opdaget arten

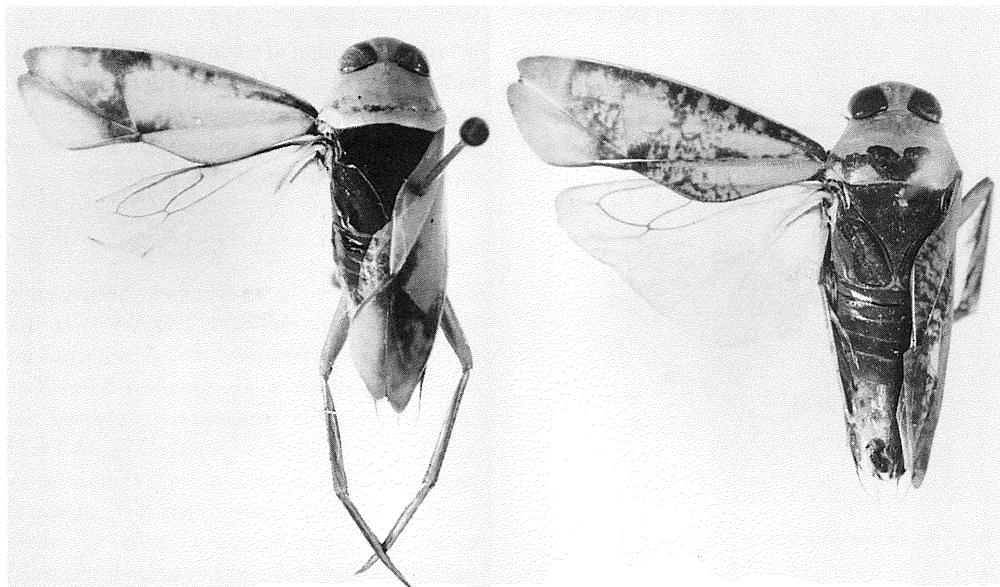

Fig. 2. Spilede eksemplarer af *Notonecta marmorea viridis* (tv.) og *N. glauca* (th.). Bemærk størrelsesforskellen og den forskellige vingepigmentering.

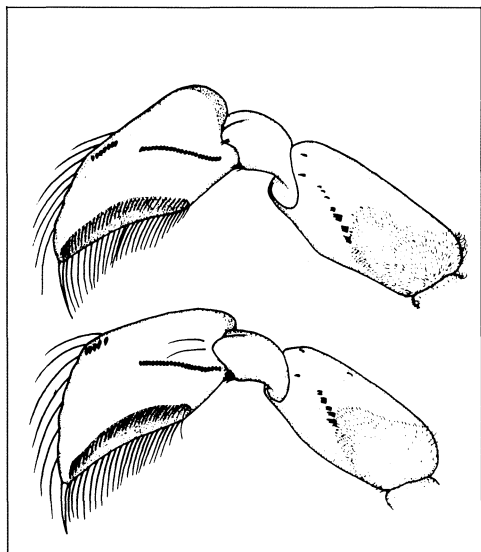

Fig. 3. Palae (forfødder) af *Sigara falleni* (øverst) og *S. iactans* (nederst). Bemærk trapezformen hos *S. iactans*, forskellen i placeringen af de to rækker af torne, samt den store udbulning ved basis *S. falleni*.

i det materiale, der var kommet til efter Kaisers død, var det blot at kontrollere prøverne med *S. falleni*, hvorved der dukkede yderligere 3 hanner op.

At alle de kendte eksemplarer af *S. iactans* er hanner har sin forklaring i, at de er rimeligt nemme at adskille ved karakterer på palae og genitalier, mens hunnerne må anses for nærmest umulige at adskille fra *S. falleni* (Fieb.) og *S. longipalis* (Sahlb.). På udbredelseskortet og lokalitetslisten ses det, at *S. iactans* tilsyneladende hverken har nogen geografisk eller miljømæssig preference. Dette er det dog svært at sige noget sikkert om, da arten kun foreligger i ringe antal, og fordi der stadig er store områder af landet, der kun er sparsomt undersøgt. Dette gælder især temporære småsøer, tørveskær og små, næringsrige damme, som ofte rummer en mængde forskellige arter af vandtæger og især bugsvømmere. Det eneste der foreløbigt kan siges om arten må være, at den er vidt udbredt men sjælden.

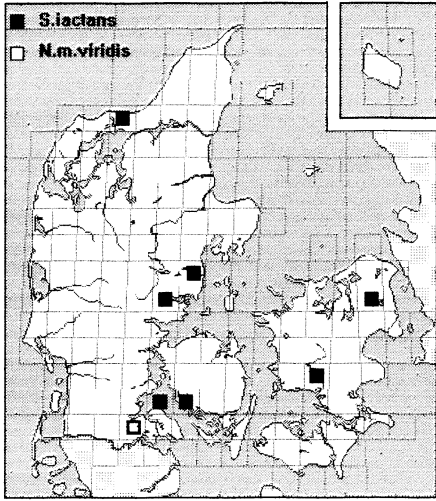

Fig. 4. Udbredelseskort over de to nye danske arter.

Bestemmelses karakterer

Af bestemmelseslitteratur til de danske vandtæger foreligger foreløbig som nævnt Jensen-Haarup (1912), der er forældet, samt Andersen (1965), der ikke tillader artsbestemmelser. Når den igangværende undersøgelse er færdig, er det hensigten at udgive en dansk bestemmelsesnøgle. Indtil da kan Savage (1989) anbefales, selvom den mangler 5 danske arter af bugsvømmere (*Sigara hellensii* (Sahlberg), *S. longipalis* (Sahlberg), *S. iactans*, *Callicorixa producta* (Reuter) og *Notonecta griseola* (Horváth) samt to »gule rygsvømmere« (*Notonecta lutea* Müller og *N. reuteri* Hungerford). Til bestemmelse af bugsvømmere anbefales Jansson (1986) og Kaiser (1966b) og for de to nævnte rygsvømmere Kaiser (1963).

Notonecta marmorea viridis

Både hanner og hunner kan bestemmes med sikkerhed fra de øvrige 5 danske *Notonecta*-arter ved, at det er den eneste art, hvor pronotums forkanter er spidse både set fra dorsal- og lateralsiden (Fig. 1), hvorved de kommer til at omslutte en del af øjnene. Vin-

gernes mørke tegninger er desuden begrænset til yderranden af corium og ved membrans basis (Fig. 2). Det kan yderligere tilføjes, at denne art oftest er under 14.5 mm, mens de resterende rygsvømmerarter oftest er over 14.5 mm lange.

Sigara iactans

Kun hanner er beskrevet her. Vedrørende hunner, se Jansson (1983, 1986). Palaen hos *S. iactans* er den bredeste, man finder blandt danske *Sigara*-arter og nærmest trapezformet, hvor den hos den nært beslægtede *S. falleni* er mere trekantet og spids (Fig. 3). De to rækker af torne, som er afbrudt af et mellemrum, sidder hos *S. iactans* ikke i forlængelse af hinanden, mens de hos *S. falleni* nærmest sidder parallelforskudt. Desuden har palaen hos *S. iactans* en mindre udbulning ved basis end *S. falleni*.

Vi retter en varm tak til Frank Jensen (Naturhistorisk Museum, Århus) for adgang til materiale; Per Nissen Grøn for oplysninger om findestedet af *N. m. viridis*; Søren Tølsgaard for adgang til computerprogrammet UTM-20 samt til Nils Møller Andersen, Zoologisk Museum, København, for råd og vejledning med dette manuskript.

Litteratur

- Andersen, N. M., 1965: Danmarks Vandtæger. - *Natur og Museum* 11 (nr. 3): 20 pp.
- Andersen, N. M. & S. Gaun, 1974: Fortegnelse over Danmarks tæger (Hemiptera-Heteroptera). - *Entomologiske Meddelelser* 42: 113-134.
- Andersen, N. M. & E. W. Kaiser, 1964: Om *Velia caprai* Tam. og *V. saulii* Tam. i Danmark (Hemiptera-Veliidae). - *Flora & Fauna* 70: 93-99.
- Jacobsen, J. H., 1968: Fund af vandtæger på Læsø (Heteroptera aquatica). - *Flora & Fauna* 74: 52-54.
- Jensen-Haarup, A. C., 1912: Tæger. - *Danmarks Fauna* 12: 300 pp.
- Jansson, A., 1983: Three new palaeartic species of *Sigara* (*Subsigara*) (Heteroptera Corixidae). - *Annales Entomologici Fennici* 49: 65-73.

- Jansson, A., 1986: The Corixidae (Heteroptera) of Europe and some adjacent regions. - *Acta Entomologica Fennica* 47: 1-94.
- Kaiser, E. W., 1963: Om *Notonecta lutea* O. F. Müller, 1776, og *Notonecta reuteri* Hungerford, 1933, i Danmark (Hemiptera, Notonectidae). - *Flora & Fauna* 69: 73-86.
- Kaiser, E. W., 1964: Om rygsvømmeren *Notonecta maculata* Fabr. i Danmark (Hemiptera, Notonectidae). - *Flora & Fauna* 70: 89-92.
- Kaiser, E. W., 1965: Hansted-Reservatets Entomologi. 13. Vandtæger (Heteroptera aquatica). - *Entomologiske Meddelelser* 30: 301-304.
- Kaiser, E. W., 1966a: Vandtæger (Heteroptera aquatica) i Thy. Zootopografiske undersøgelser i Thy, 10. - *Flora & Fauna* 72: 43-78.
- Kaiser, E. W., 1966b: *Micronecta*-arterne i Danmark (Hemiptera, Corixidae). - *Flora & Fauna* 72: 139-147.
- Leth, K. O., 1943: Die Verbreitung der dänischen Wasserwanzen. - *Entomologiske Meddelelser* 23: 399-419.
- Leth, K. O., 1945: Oversigt over de danske Vandtægters Udbredelse. - *Flora & Fauna* 51: 237-248.
- Leth, K. O., 1948: Bornholms Vandtæger. - *Entomologiske Meddelelser* 25: 237-248.
- Savage, A. A., 1989: Adults of the British aquatic Hemiptera Heteroptera. A key with ecological notes. - *Freshwater Biological Association Sci. Publ.* 50: 173 pp.
- Southwood, T. R. E. & Leston, D., 1959: *Land and water bugs of the British Isles*. - F. Warne & Co. Ltd., London, 436 pp.
- Stichel, W., 1955: *Illustrierte Bestimmungstabellen der Wanzen*. II Europa (Hemiptera-Heteroptera Europae) vol. 1: 168 pp. Berlin-Hermsdorf.